

Kıtap Tanıtma:

Kevin Featherstone, Dimitris Papadimitrou, Argyris Mamarelis ve Georgios Niarchos, *The Last Ottomans, The Muslim Minority of Greece, 1940-1949* (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2011) 342 sayfa, ISBN: 978-0-230-23052-1.

1940-49 dönemi Yunanistan için gayet sorunlu bir dönemdir. 1940 yılında İtalya'nın Yunanistan'a saldırmasıyla Yunanistan İkinci Dünya Savaşı'nın içerisinde sürüklenmiş ve 1949 yılına kadar savaş durumundan kurtulamamıştır. 1945'e kadar işgalci İtalyan ve Alman kuvvetleriyle uğraşmak zorunda kalan Yunanlar, 1946 yılı ile birlikte kendilerini bir iç savaşın içerisinde bulmuşlardır. Bu sorunlu dönem bütün Yunanları olduğu gibi 1923 yılındaki Lozan Antlaşmasıyla azınlık statüsü elde eden Batı Trakya Türkleri'ni de derinden etkilemiştir. Zaten Yunan hükümetleri gözünde 1923 yılından itibaren bir nevi Truva atı olarak görülen ve bu yüzden Türk-Yunan ilişkilerinin seyrine göre türlü zorluklarla uğraşmak zorunda kalan bu azınlık bir yandan da dünya savaşının ve Yunan iç savaşının yıkıcı etkilerine maruz kalmıştır. Bu çalışma, 1940-49 yılları arasında Batı Trakya Türkleri'nin bu siyaseten çalkantılı dönemdeki serencamını incelemektedir. Birincil kaynak kullanımı açısından hayli zengin ve iddialı olan kitapta bu bağlamda temel eksiklik olarak Türk Dışişleri Bakanlığı arşivinin kullanılmayışı göze çarpmaktadır. Yazarların da kitabın girişinde belirttikleri gibi bu arşiv araştırmacılara kapalıdır. Bununla birlikte, yazarların genel olarak Türk arşivleri hakkında iddia ettikleri yabancı araştırmacıların Türk araştırmacılara göre zorluklar yaşadıkları meselesi pek de gerçeği yansıtmamaktadır. Zira, Türkiye'deki arşivlerin kullanımında zaman zaman ortaya çıkan zorluklar hem Türk hem de Türk olmayan araştırmacıları aynı şekilde etkilemektedir. Hatta bazen yabancı araştırmacıların "Türk misafirperverliğine" mazhar olabildikleri gözlenirken Türk araştırmacıların daha soğuk bir muamele ile karşılaştıkları söylenebilir.

Batı Trakya Türkleri hakkında yapılan bir çalışmada Türkiye'nin konuyla ilgisi kaçınılmaz olarak yer alacaktır. Yazarlar, Türkiye'nin Batı Trakya Türkleri'ne karşı takip ettiği politikamın kendi içerisinde farklılık arz ettiğini belirtmektedirler. Bu politika, hem Türkiye içi gelişmelerden hem de Türk-Yunan ilişkilerinin seyrinden etkilenmekteydi. 1923 sonrası Türkiye'de karar alıcılar, ülke içinde batıllaşma reformlarını gerçekleştirip Osmanlı geçmişinden kurtulmaya ve yeni bir Türk ve Türkiye yaratmaya çalışmışlardı. Bu çok da sorunsuz bir süreç olmamıştı. Türkiye bu süreci yaşarken Batı Trakya'daki resmi temsilcileri vasıtasıyla Batı Trakya Türkleri arasında da Türkiye'dekine paralel değişimlerin olmasına çaba göstermekteydi. Ancak bu çabaları zaman zaman inkıtaya uğrayacaktı. Bunun

sebeplerinden bir tanesi Batı Trakya'nın kendine özgü şartları idi. Diğer bir sebep ise; cumhuriyet ilan edilmeden önce İstanbul'da saltanata yakın bazı kimseler Batı Trakya'ya kaçmışlar ve burada halen geleneksel bir yaşam tarzını devam ettiren Müslüman ahali tarafından hiç de soğuk olmayacak bir şekilde karşılanmışlardı. Haliyle bu kişiler Batı Trakya'daki Müslüman ahaliye Ankara'daki hükümet hakkında olumlu olmayan şeyler anlatacaklardı.

Türkiye'deki yeni rejimin Batı Trakya Türkleri üzerinde etkisinin görece az olmasının yerel sebeplerinden bir tanesi bu Türklerin geleneksel yaşam tarzına sıkı sıkıya bağlı olmaları idi. Balkan Savaşlarından itibaren Yunan tebaası olan bu Türkler azınlık durumunda oldukları için Türk toplumu içerisinde muhafazakarlaşma ve kendi içine kapanıklaşma yoğun bir şekilde gerçekleşmişti. Özellikle, gayrimüslim bir ülkede yaşadıkları için İslam'a yapılan atıf ve vurgu çok güçlü idi. Oysa ki sınırın öbür yakasındaki yeni rejim hızlı bir sekülerleşme programını yürürlüğe koymuştu. İkincisi; Batı Trakya'nın topografyası yüzünden İskeçe ve Gümülcine gibi kent merkezleri dışında Türkler dağınık bir şekilde köylerde yaşıyorlardı. Bu köyler arasında iletişim Rodop Dağlarının izin vermemesinden dolayı kolay olmuyordu. Ayrıca, bu Türklere eğitim-öğretim faaliyetleri etkin bir şekilde götürüleliyordu. Dolayısıyla, Türkiye'de yürütülen batılılaşma hareketleri Batı Trakya Türkleri'ne anlatıldığı zaman makes bulması söz konusu olamıyordu.

Batı Trakya Türkleri hakkında yapılan çalışmalarda görülen temel tartışmalardan birisi "Pomak-Türk" ayırımının nasıl yapılacağıdır. Zira, Batı Trakya'daki Müslüman ahalinin çoğunluğunun birinci dili Türkçe iken Bulgarca konuşan ve genelde Rodoplar'daki köylerde yaşayan ciddi bir nüfus da bulunmaktadır. Günümüzde Yunanistan, Batı Trakya'daki azınlığın tamamı için "Müslüman" kimliğini kullanırken Türkiye ise bunların hepsinin "Türk" olduğunda ısrar etmektedir. Buradaki anlaşmazlığın kaynağı temel referans olarak kabul edilen Lozan Antlaşması'na eklenen 30 Ocak 1923 tarihli Mübadele Protokolü'nde Batı Trakya'daki ahali için kullanılan ifadelerdir. Bu protokolde Batı Trakya'dakiler için hem "Müslümanlar" hem de "Türkler" ifadeleri kullanılmaktadır. Yani bu ikisi eşanlamli olarak düşünülmüştür. Daha sonra zaman içerisinde Türk-Yunan ilişkilerinin seyrine göre özellikle Yunan tarafı bazen "Müslüman" bazen de "Türk" ifadesini bazen de her ikisini birden kullanmıştır. Ancak Yunanlar bunu yaparken, genel olarak Pomakları ayrı tutmaya özen göstermişlerdir. Pomaklar ise Türkler ile bir arada olduklarında Pomak kimliklerini muhafaza ederlerken Yunan resmi makamları ile olan ilişkilerinde kendilerinin Türklerden ayrı düşünülmesine ve ayrı bir etnik topluluk olarak değerlendirilmelerine karşı çıkmışlardır. Bu kitabın üzerinde durduğu 1940-49 döneminde de Yunan makamlarının Batı Trakya'daki "Türk" varlığını kabul ettikleri ve zaman zaman resmi belgelerde kullandıkları ortaya konmaktadır. 1946'dan sonra iç savaş patlak verdiğinde de bu savaşın taraflarından

özellikle komünistlerin Batı Trakya'daki Müslüman ahali için neredeyse devamlı surette "Türk" ifadesini kullandıkları görülmektedir.

Kitapta Batı Trakya Türk azınlık mensuplarının İkinci Dünya Savaşı'nda Yunan ordularında yer aldıkları ve Yunanistan'ın savunmasına katkı verdikleri anlatılmaktadır. Yazarların bu konunun üzerinde ısrarla durmalarının temel sebebi Yunanistan'da Batı Trakya Türkleri'ne karşı olan önyargının yersiz olduğunu göstermeye çalışmalarıdır. Ancak burada yazarlar başka bir noktaya da dikkat çekmektedirler. Çalışmada anlatıldığına göre, bir nevi 'Truva atı' olarak görülen Batı Trakya Türkleri, Yunan ordularında işgalcilere karşı savaşırken Türkiye'den kaçtıktan sonra Yunanistan'ın kucak açtığı Ermenilerin büyük ekseriyeti işgalci güçlerle işbirliği yapmıştır. Bulgarca konuşan Pomaklar bile kuzey Yunanistan'ı işgal eden Bulgar kuvvetlerine katılmazlarken Ermenilerin bu davranışı çalışmanın yazarları tarafından çarpıcı olarak değerlendirilmektedir.

1946 yılında Yunanistan'da iç savaş çıktığı zaman Batı Trakya Türkleri iki ateş arasında kalmışlardır. Bir taraftan kendisini ülkenin meşru idarecisi olarak Atina'daki hükümet diğer bir taraftan da Kuzey Yunanistan'ı kontrolleri altında bulduran komünistler Türkleri kendi saflarına çekmek için yoğun uğraş vermişlerdir. Komünistlerin Türkleri kazanmak için başvurdukları yollardan bir tanesi de ünlü Türk sosyalist ve aktivisti Mihri Belli'nin önderliğinde bir birliğin kurulmasıydı. Ancak, Mihri Belli'nin bütün çabalarına rağmen Batı Trakya Türkleri genel olarak ya Atina'daki hükümete sadık kalmışlar ya da küçük kabileler halinde Türkiye'ye kaçmışlardır. Türkiye'ye kaçmayıp Yunanistan'da kalanların durumu bir hayli zordu. Bir yandan komünistler özellikle geceleri Türk köylerine gelip lojistik destek temin etmeye çalışmışlardır. Gündüzleri ise hükümet güçleri gelip komünistlere yiyecek-giyecek verdikleri için Türklere tazyikatta bulunmuşlardır. Çalışmanın yazarları Türklerin komünistlere isteyerek yardım etmediklerini ve buna mecbur kaldıklarını belirtmektedirler. Ancak yine de Türkler, Atina'nın hışmına uğramaktan kurtulamamışlardır. Birçok Türk köyü hükümet güçleri tarafından boşaltılmış ve yakılmıştır. Türkler, çeşitli defalar Yunanistan içerisinde zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır.

Batı Trakya Türkleri ve Türkiye, Yunanistan çok zor durumlarda kaldığı 1940-49 döneminde Yunanistan'a karşı herhangi bir girişimde bulunmamışlardır. Hatta Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'a maddi yardımda bulunmuştur. Yine Batı Trakya Türkleri, tebaası buldukları ülkenin ordularında savaşmışlar ve sadakatlerini ispatlamışlardır. Yunanistan'daki iç savaş sırasında da Türkiye iyi-komşuluk ilişkilerini zedeleyecek hareketlerden kaçınmıştır. Aynı şekilde Batı Trakya Türkleri de Atina'daki hükümete karşı silaha sarılmamıştır. Ancak, isyancı komünistler ile Atina arasında kalma durumu dayanılmaz olacak boyutlara geldiğinde, Batı Trakya Türkleri soluğu Türkiye'de almışlardır. Sonuç olarak; Batı Trakya Türkleri hakkında 1940-49 dönemine dair Türkiye'de özellikle Hikmet

Öksüz'ün çalışmaları dışında pek fazla akademik yayın olmadığı düşünülduğünde bu çalışmanın ehemmiyeti daha da belirginleşmektedir.

BESTAMİ S. BİLGİÇ*

* Doç. Dr., İpek Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE